

Fehér Lenke
(tudományos főmunkatárs, MTA JTI)

Erőfeszítések az áldozat-orientált kriminálpolitikáért Európában

1. Bevezető gondolatok

A Magyar Kriminológiai Társaság Viktimológiai Szekciója megalakulása és fennállása 20. évfordulója kapcsán, az előttem szóló előadók visszatekintettek az elmúlt évtizedek történéseire, méltó módon megemlékezve a viktimológia kezdeteinek jeles eseményeiről, kiemelkedő kutatásairól és markáns személyiségeiről.

A különböző ideológiai, társadalmi nézetek, felfogások, iskolák hatásai jól érzékelhetőek a viktimológia fejlődésében. E tanok, filozófiai megközelítések egyes elemei ugyanis megjelennek a kriminológiában, a viktimológiában és beépülnek annak szemléletébe. Az emberi jogi megközelítés, az esélyegyenlőség, így különösen a nemek közötti esélyegyenlőség, például gender-orientált szemléletmódot visz a kriminológiai gondolkodásba. A nők és gyermekek elleni erőszak, családon belüli erőszak elleni fellépés igénye ennek következtében, hangsúlyozottan megjelenik, s e komoly társadalmi probléma ma már vitathatatlanul a figyelem középpontjában áll. Ennek fontos feltételeként, a nemek közötti esélyegyenlőség jogi és tényleges megvalósításának aspektusai, a gender mainstreaming, (mint a nemek közötti társadalmi egyenlőség politikájának stratégiai elve) a nemekhez kötődő sztereotípiák visszaszorítására törekvés támogatása, a nők elleni erőszak minden formája elleni fellépés, stb. napjaikban már a nemzetközi szervezetek programján szereplő olyan kérdések, amelyeket továbbra is folyamatosan napirenden kell tartani. Számos kutatás irányul e kérdésekre és jelentős eredményekről is beszámolhatunk. Még mindig kevés azonban a rendszeresen, standardizált módon gyűjtött, gender vonatkozású statisztika és sok esetben hiányzik a problémák gender-szemponturnak megközelítése is.

A kriminológia más irányzatai viszont, kiábrándulva a megtorló jellegű igazságszolgáltatás börtön-centrikus szemléletéből, a szabadságvesztés alternatíváit keresik. A kriminológián belül, ugyanakkor, kialakul a bűncselekmény áldozatával foglalkozó viktimológia, amely az áldozatot

visszahelyezi - az állam által átmenetileg átvett, sőt kisajátított - korábbi pozíciójába. A bűncselekménynek az áldozatra gyakorolt hatása, az elkövető és áldozat viszonyának vizsgálata, az áldozat igényeinek felvetése kétségtelenül hozott új eredményeket.

Az áldozat-orientált szemlélet azonban nem hagyta érintetlenül a szankciórendszert sem. A kriminológusok felvetik a sértett jogaiba való visszahelyezésének (restitúció), az okozott kár jóvátételének, valamint a mediációnak a kérdését, amelyben az elkövető és a sértett közötti viszony, illetve konfliktus egyezséggel történő rendezésére is lehetőség van. Ezen a vonalon továbblépve, juthatunk el a resztoratív igazságszolgáltatás gondolatához. A radikális gondolkodók ettől a régi, elavult megtorló büntetési rendszer teljes felváltását várják, míg a mérsékeltebbek új, friss szellemiséget fedeznek fel a resztoratív modellben, amely megszüntetve-megőrizve átalakíthatja a régi, klasszikus elveket. Ennek nyomán, a büntető igazságszolgáltatás folyamatának átalakulása elkezdődött, a tapasztalatok folyamatos értékelése mellett.

A tudományos kutatások, az empirikus, így különösen a rendszeres országos viktimizációs felmérések és a nemzetközi viktimológiai vizsgálatok ugyanakkor számos, mérhető eredményt hoztak. Így például konkrét adatokkal igazolták az áldozattá válás arányát, az áldozatok feljelentési hajlandóságát, a bűncselekménnyel okozott kárt, a latens bűnözés nagyságrendjét, feltárták a bűnözéstől való félelem jellemzőit, stb.

A büntetőeljárásban középpontba került a sértett/tanú jogainak szélesebb érvényesítése, illetve az erőszakos, valamint a szervezett bűnözés kapcsán, a tanúvédelemnek a kérdése is. A kritikák, viták célpontja a büntetőeljárás még mindig relatíve konzervatív szemlélete, amely elsősorban a közvetlen sértett érdekeinek biztosít, s ott is csupán korlátozott lehetőséget. A másik probléma a sértett jogainak jórészt tanúi minőségéből fakadó megközelítése.

A Viktimológiai Szekció, működésének két évtizede alatt igyekezett nyomon követni a viktimológia területén a legújabb hazai és nemzetközi fejleményeket, így különösen a sértettek jogainak alakulását, a kompenzáció, sértett/tanúvédelem, az áldozatsegítés főbb kérdéseit. Igen nagy érdeklődéssel fordult a resztoratív igazságszolgáltatás és a mediáció által felvetett kérdések, problémák felé is.

A Szekció folyamatosan figyelemmel kísérte és kíséri a nemzetközi szervezetek, tudományos testületek tevékenységét, tagjai útján, aktívan részt

vesz azok munkájában, az így szerzett gazdag tapasztalatokat, pedig a Szekció vitaülésein, illetve publikációk formájában közreadja. Minden lehetséges fórumon szót emel azért, hogy a törvényhozás és a gyakorlat még érzékenyebbé, fogékonyabbá váljék az áldozatokkal kapcsolatos kérdések iránt, bízva abban, hogy e szellemiségtől áthatva, a sértettek jogai fokozatosan bővülnek és kiteljesednek, valamint a gyakorlati áldozatvédelem és áldozatsegítés is szélesebb körben és hatékonyabban érvényesül. A Szekció ülésein, a nagy jelentőségű, általános kérdéseken túl, igen sok érdekes, speciális téma is napirendre került az évek során. Az eddigi gyakorlata alapján, törekedtünk arra is, hogy lehetőség szerint rendezvényel, ünnepi ülésen emlékezzünk meg az „Áldozatok Napja”-ról.

A múltat felidézve, emlékeztetni szeretnék a Viktimológiai Szekció innovatív, kezdeményező szerepére, korszerű szellemiségére és erre támaszkodva szándékozom, most már szélesebb, európai dimenzióban, a jelen és a jövő aktualitásairól, néhány szót szólni.

Először az áldozatsegítés kérdéséről és az EU büntetőpolitikai prioritásai közé illesztéséről, majd - Magyarország közelgő soros EU elnöksége kapcsán is - e prioritások jelentőségéről adnék közre néhány gondolatot, végül pedig a szervezett bűnözés, illetve az emberkereskedelem elleni fellépés folyamatos napirenden tartásának szükségességéről szólnék.

2. Az áldozatok jogai, az áldozatsegítés kérdései

A sértett jogainak biztosítása, jogi helyzetének javítása, az áldozatvédelem, az áldozatsegítés, az áldozatok szükségleteiről való gondoskodás olyan rendkívül fontos célkitűzések, amelyek elérése világszerte összehangolt, koordinált fellépést igényel. Rajtunk, jogászokon, kutatókon, oktatókon, szociális munkásokon, civil segítőkön stb. is áll, hogy törvényhozási és szervezeti, végrehajtási szinten e kérdések folyamatosan napirendre kerüljenek. Ezen a területen számos, jelentős előrelépés történt az utóbbi évtizedekben, ám ennek ellenére, több vonatkozásban még mindig sok adósságunk, tennivalónk van.

Nemzetközi viktimológiai vizsgálatok szerint, bár az egyes európai országokban eltérő a sértetté válás aránya, az Európai Unió lakosságának azonban átlagosan kb. 15%-a vált bűncselekmény áldozatává 2004-ben.⁵⁷ A

⁵⁷ Source: EUICS Report, The Burden of Crime in the EU, A Comparative Analysis of the European Survey of Crime and Safety (EU ICS) 2005". p. 20. Authors, contributors: Jan van Dijk, Robert Manchin, John van Kesteren, Sami Nevala, Gergely Hideg

bűncselekmények egy része azonban nem válik ismertté, rejtett marad. Az áldozatok jelentős része nem tesz feljelentést a hatóságoknál. Ennek okai sokrétűek, így pl. a bűncselekmény jelentéktelen volta, a sértett félelme, a hatóságok iránti bizalom hiánya, stb.⁵⁸ Az okok között azonban a gyakorlati tapasztalatok szerint azonban esetenként szerepel az is, hogy az áldozatok úgy érzik, nem kapnak elég segítséget, támogatást illetve érdekeiket kellőképpen nem veszik figyelembe.

Természetesen születtek válaszok e kihívásokra, nemzetközi és országos szinten egyaránt. E hatalmas anyagból és az igen jelentős fejlődés eredményeiből, a 2001. évben közreadott EU kerethatározat⁵⁹ szerepét emelném most ki, amely óriási előrelépést jelent a sértett jogainak, eljárásbeli jogállásának a meghatározásával. A kerethatározat többek között definiálja a sértett, a sértett segítő szervezet fogalmát, megfogalmazza a sértett jogait, szól a reparációról és a mediációról.

A továbbfejlődés, továbblépés azonban a meglévő intézkedések ellenére szükséges. A létező szabályok teljes végrehajtása idő-munka- és költségigényes. A sértetté válás megelőzéséhez, a kockázati tényezők feltárása (kutatás) nem mellőzhető, a cselekmény felderítéséhez pedig a sértettel való megfelelő bánásmód (áldozati szerepének elismerése, emberi méltóságának tisztelete, veszteségeinek enyhítése, stb.) elengedhetetlen, hiszen a sértett/tanú vallomása lényegesen segíti, előreviszi az eljárást. Vannak azonban viták arról, hogy vajon a sértett-központú büntető igazságszolgáltatás, vagy a sértett központú büntetőpolitika igénye lehet-e a legmegfelelőbb célkitűzés. Egyesek szerint ugyanis az igazságszolgáltatás a társadalmi kontrollt, a bűnözés kontrollját hivatott szolgálni, szankcionálva a jogsértéseket és helyreállítva a megsértett jogrendet, tehát ez az igazságszolgáltatási modell semmiképpen sem a sértett támogatását, érdekeinek érvényesítését célozza meg.⁶⁰ Van ebben ugyan némi igazság, ám maga a büntető igazságszolgáltatás is sokat változott az idők során. E téma kifejtése azonban külön tanulmány tárgyát képezhetné.

3. Az Európai Áldozatsegítő Szervezet

Az 1970-es évek közepétől több sértett-segítő szervezet alakult Európában,

⁵⁸ EUICS Report, i.m. p.70.-71.

⁵⁹ A Tanács kerethatározata a büntetőeljárásban a sértett jogállásáról. (2001/220/IB)

⁶⁰ Alline Pedra Joe-Birol: Empowering Victim of Human Trafficking. HUMSEC Journal, Issue 2. 2008. pp. 163-178

ezek közül a legrégebbi múlttal az Egyesült Királyságban és Németországban működő szervezetek rendelkeznek. Néhány évvel később azonban már egy sor, hasonló szervezet jött létre Európa-szerte, azon felismerés a fényében, hogy a viktimál-politika alakulásában a közösségeknek, a civil szervezetek tevékenységének fontos szerepe van.

Az Európai Áldozatsegítő Szervezet⁶¹ megalakulására - Európai Áldozatvédő Fórum⁶² néven - 1990-ben került sor. A szervezet regisztrációja Svájcban történt, majd később, a Közgyűlés határozatára 2003-ban, a szervezet székhelyét az EU egyik tagállamába, az Egyesült Királyságba tette át. A VSE feladata az információ és a tapasztalatok, legjobb gyakorlatok kicserélése a tagszervezetek között, hatékony szolgáltatások kifejlesztése a bűncselekmények sértettjei számára, a sértett jogainak biztosítása a büntetőeljárásban és más szervezetek előtti eljárásban, a fair és egyenlő kompenzáció a sértett számára, állampolgárságára való tekintet nélkül.

Az VSE alapszabálya szerint a tagszervezetek olyan nem kormányzati szervezetek, amelyek országos hálózattal rendelkeznek, a bűncselekmények áldozatai számára szolgáltatásokat nyújtanak, illetve az ilyen jellegű tevékenységet koordinálják. A szervezet jelenleg 26 tagszervezettel rendelkezik.

A magyar Fehér Gyűrű Közhasznú Egyesület, amely a bűncselekmény áldozatává vált személyek segítésén fáradozik, 1992 óta tagja az Európai Áldozatsegítő Szervezetnek. A Szervezet rendezvényein és tevékenységében aktívan részt vett, a VSE Igazgatótanácsa tagjai sorába több ízben választották be a Fehér Gyűrű nemzetközi referensét. A Fehér Gyűrű tagjai számos előadást tartottak a VSE rendezvényein és több európai kutatási projektben is sikeresen közreműködtek.

A VSE – tagszervezeteinek önkéntes együttműködésével, valamint értékes gyakorlati tapasztalataik és a már létező nemzetközi dokumentumok figyelembe vételével – további fontos dokumentumokat dolgozott ki, amelyek a sértettekkel kapcsolatos alapelveket foglalják össze.

Mind az áldozatvédelem szakmai gyakorlata, mind pedig a legújabb kutatások kétségtelenül azt bizonyítják, hogy a bűncselekményeknek hosszú távú és hátrányos következményei lehetnek az áldozatokra, valamint az áldozatok családjára egyaránt. Ezek nem csupán az áldozatok fizikai, anyagi és emocionális helyzetét érintik, hanem kihatnak a társadalom egészével

---

⁶¹ Victim Support Europe (VSE)

⁶² European Forum for Victim Services (EFVS)

szembeni – így különösen a büntető igazságszolgáltatással kapcsolatos magatartásukra is.

„Azok az áldozatok, akiknek áldozati státuszát elismerték és emberi méltóságát tiszteletben tartották, sokkal inkább képesek arra, hogy reális és megfontolt ítéletet alakítsanak ki a bűncselekményekkel kapcsolatos tapasztalataikról, hogy megértsék a bűncselekményt a maga összefüggésében, és hogy biztosak legyenek közösségük szolidaritásában. A másodlagos áldozattá válással szembeni védelem tehát legalább olyan fontos, mint a sérelmükre elkövetett bűncselekménnyel szembeni védelem, különösen azért, mert az ilyen védelem biztosítása a hatóságok kompetenciájába tartozik” – szögezi le a deklaráció. Ez ugyanakkor a sértett kooperációs készsége és a társadalmi szolidaritás kialakulása szempontjából is igen releváns tényező.

Ismeretes, hogy számos nemzetközi és európai dokumentum foglalkozik az áldozatok jogaival, a kompenzáció, a resztoratív igazságszolgáltatás, így a mediáció kérdéseivel, valamint a sértett/tanúvédelem és áldozatsegítés problémáival. Az Európai Áldozatsegítő Szervezet Nyilatkozata maga is hangsúlyozza a már meglévő nemzetközi dokumentumok jelentőségét, amelyek az alapvető emberi jogokról és az elkövető jogairól szólnak. Különös fontosságot tulajdonít "A bűncselekménynek és a hatalommal való visszaélés áldozatainak nyújtandó igazságszolgáltatás alapvető elveiről" szóló, ENSZ Deklarációnak, "Az erőszakos bűncselekmények áldozatainak kompenzálásáról" szóló, Európai Konvenciónak, "Az áldozatok jogi helyzetéről, a büntetőjog és eljárási jog keretében" című Európa Tanács által készített jelentéseknek és ajánlásoknak, valamint "Az áldozatok megsegítéséről és az áldozattá válás megelőzéséről" szóló, ugyancsak az Európa Tanács által kiadott ajánlásának. Emellett a Nyilatkozat elismeri a bűnmegelőzéssel és az elkövetőkkel foglalkozó állami és nem- kormányzati szervek munkájának a jelentőségét is.

A VSE – tagszervezeteinek önkéntes együttműködésével, valamint értékes gyakorlati tapasztalataik és a már létező nemzetközi dokumentumok figyelembe vételével – fontos dokumentumokat dolgozott ki, amelyek az áldozatokkal kapcsolatos alapelveket foglalják össze.

1996-ban elkészítette és az Európa Parlament elé terjesztette "Az áldozatok jogai a büntető igazságszolgáltatásban" című deklarációt, amelyet széles körben publikáltak.

1997-ben a Budapesten megrendezett konferencián kidolgozta és

elfogadta "A bűncselekmények áldozatainak szociális jogai" című dokumentumot, amelynek publikálására 1998-ban került sor. A dokumentum többek között arra irányítja rá a társadalom figyelmét, hogy a sértetté válás az egyén (valamint családjá) életének számos aspektusára hatást gyakorolhat. Minden demokratikus társadalomnak kötelessége, hogy a bűncselekmény negatív következményeit csökkentse, a sértettet támogassa. A sértetteknek joguk van a magánélet, a fizikai biztonság és a pszichikai "jól-lét" védelméhez. A dokumentum kijelöli az alapelveket és meghatározza a sértett jogait, amelyek között szerepel a sértett otthonának biztonsága, a munkáltatás, a magánszféra tisztelete, a jövedelem, az oktatás, a kompenzáció és támogató szolgáltatások felajánlása, biztosítása.

Az 1999. évi konferencia munkájának eredménye egy újabb állásfoglalás, a sértetteknek nyújtandó szolgáltatások minőségéről. Ebben a Fórum kijelöli azokat a minimális követelményeket, amelyeket minden, a sértett számára szolgáltatást nyújtó szervezetnek teljesítenie kell.

2003-ban Lisszabonban, a DIKÉ szeminárium keretében vitatták meg, és 2004-ben Helsinkiben fogadták el „A sértett helyzete a mediációs eljárás keretében” című dokumentumot.

Az Európai Áldozatsegítő Szervezet minden erejével azon fáradozik, hogy az EU következő ötévi (2009.-2014.) évi programjában, a korábbiakhoz hasonló hangsúlyokat kapjanak az áldozatsegítés kérdései. Ennek érdekében került megszövegezésre a „Manifesto for Europe”⁶³ című dokumentum.

Az Európai Áldozatsegítő Szervezet által tömörített tagszervezetek kölcsönösen ellátják egymás állampolgárainak segítségét, támogatását, akár turistaként, akár más, legális módon tartózkodik a sértetté vált személy az adott országban. Ezek között is kiemelkedő és elismert a holland, az ír áldozatsegítő szervezetek, valamint a magyar Fehér Gyűrű tevékenysége.

4. EU kerethatározata a sértett büntetőeljárásbeli jogállásáról

Az Európai Áldozatsegítő Szervezet tagszervezetei és más áldozatsegítő szervezetek, valamint a viktimológia vívmányai, illetve a sértett jogainak védelme iránt elkötelezett szakemberek lelkesen üdvözölték azt a jelentős aktust, hogy az Európai Unió Tanácsa 2001. március 15-én elfogadta "a sértett büntetőeljárásbeli jogállásáról" szóló kerethatározatát. A kerethatározat

⁶³ A Manifesto for Europe – EU for Victims of Crime 2009.

nagyon sok olyan rendelkezést tartalmaz, amelyekben az EÁSZ nyilatkozataiban megjelenő elvekhez hasonló megállapításokat, illetve rendkívül sok új, pozitív elemet is tartalmaz.

A kerethatározat szerint, az Unió országaiban az áldozatvédelem elsősorban állami feladat, melynek gyakorlati végrehajtását – megfelelő állami támogatással – segítik a civil áldozatvédő szervezetek. A kerethatározat 1. cikkében, nem csak az áldozat, hanem a civil áldozatvédő szervezet fogalmát is meghatározza.

Az elvek szintjén megfogalmazva, tehát a sértettet magas szintű védelem illeti meg. A kerethatározat által felsorolt jogok biztosítása érdekében az EU tagállamoknak a vonatkozó szabályozást és a gyakorlatot egyaránt közelíteni kell egymáshoz. A sértett érdekeit komplex és koordinált módon kell megközelíteni annak érdekében, hogy elkerülhető legyen a másodlagos áldozattá válás, s e megközelítés nem korlátozódhat kizárólag csak a büntetőjogra. El kell kerülni ugyanakkor, hogy a sértettre szükségtelen nyomás nehezedjék, ezért a tagállamoknak át kell gondolniuk a bíróságok, rendőrségek közszolgáltatások és sértett segítő szervezetek rendelkezésére álló létesítményeket. A tagállamok közötti kooperációt a sértett segítő szervezetek hálózata révén is erősíteni kell. Megfelelő tréninget kell biztosítani a sértettel kapcsolatba kerülő személyek számára.

A kerethatározat rendelkezései biztosítják a sértett számára a vele való bánásmód minimális standardjait, amelyek minden sértettet megilletnek.

5. Az állami és civil szféra együttműködése az áldozatok segítésében

Az áldozatsegítés folyamatában, az egyes civil szervezetek együttműködésén túl, az állami és nem állami (vagy civil) szervezetek, a rendőrség és a civil szféra közötti kapcsolat kiépítése is rendkívül fontos.

A magyar áldozatsegítés rendszerében, az EU kerethatározat tartalmának a hazai jogba történő átültetése során, létrejött az ún. állami áldozatsegítő szervezet modellje. 2006. január 1.-től az Igazságügyi Hivatal keretében az Áldozatsegítő Szolgálat, a Jogi Segítségnyújtó Szolgálat, és a kárpótlás intézményei együtt látják el ezt a funkciót. (Ez 2007-ben a mediáció intézményével is kiegészült.)

A bűncselekmények áldozatainak segítéséről és az állami kárenyhítésről szóló, 2005. évi CXXXV. törvény értelmében, az Igazságügyi Hivatalhoz tartozó áldozatsegítő szolgálatok, a bűncselekmények áldozatai

számára különböző szolgáltatásokat nyújtanak. Ezek körébe tartoznak: az érdekérvényesítés elősegítése, az azonnali pénzügyi segély és (meghatározott feltételek esetén) a szakjogászai segítségnyújtás. Az előbb említett szolgáltatásokon túl, a kárenyhítésre jogosult, rászoruló áldozat állami kárenyhítésért a bűncselekmény elkövetése utáni 3 hónapon belül folyamadhat.

Az Áldozatsegítő Szolgálat az áldozati jogoknak az áldozatokkal kapcsolatba kerülő szervezetekkel történő megismertetésében és az áldozatok számára tájékoztatók készítésében is nagyon aktív. Emellett, az áldozati jogok érvényesülésének elősegítésében és azok figyelemmel kísérésében, valamint más szervezetekkel való kapcsolattartásban is szerepet játszik.

Az áldozatok egy része, az igényérvényesítésre rendelkezésre álló határidő túllépése miatt, más része az elkövetési értéknek a szabálysértési értékhatár keretei között maradása, ismét mások az állam általi kárenyhítés valamilyen feltételének, vagy az ingyenes jogi segítség igénybe vételéhez szükséges feltételek hiánya miatt, nem részesülhet az állami áldozatsegítő szolgálat megfelelő szolgáltatásaiban. Az ilyen helyzetbe került áldozatok számára még mindig nyitva áll a lehetőség arra, hogy a civil áldozatsegítő szervezetekhez, így többek között a Fehér Gyűrű Közhasznú Egyesülethez, vagy más speciális áldozatsegítő szervezethez (például ESZTER Alapítvány) fordulva, kapjanak segítő szolgáltatást. Az IH keretében működő Áldozatsegítő Szolgálat és az áldozatsegítő civil szervezetek hatékonyan együttműködnek az áldozatok segítésében.

Említést érdemel, hogy egyes esetekben a bűncselekmény áldozata szívesebben fordul a civil áldozatsegítő szolgálatokhoz, akkor is, ha a feltételek alapján igénybe vehetné az állam által biztosított áldozatsegítő szolgáltatást. Ők elsősorban az áldozatok számára olyan fontos emberi vigaszt, érzelmi támogatást, együttérzést, bizalmat és segítő attitűdöt várják el a szervezetektől. A civil szervezetek, ugyanakkor korlátozott anyagi lehetőségeik határain belül, szintén tudnak pénzügyi segélyt adni, illetve jogi képviselőt biztosítani. Emellett az állam által biztosított kárenyhítés iránti kérelem benyújtásához is kaphat az áldozat segítséget.

Az áldozatsegítő civil szervezetek igen csekély számú, (alacsonyan) fizetett munkatárs és nagyszámú önkéntes segítőik lelkes tevékenysége alapján tudja ellátni a feladatát. A források száma csekély, a pályázatok pedig általában nagyobb anyagi, személyi erőforrást és az alaptevékenységen túl, intenzív munkát igényelnek, és általában csekély lehetőséget nyújtanak

magának az alaptevékenységnek a finanszírozására. Ez bizonyos fokig korlátja lehet annak, hogy a civil szervezetek hosszú távú terveket, biztos jövőképet vázoljanak fel a maguk és a szolgáltatásaikat igénybe vevő áldozatok számára.

A MKT Viktimológiai Szekciója közel két évtizede azon munkálkodik, hogy a az áldozatokra vonatkozó statisztika, standardizált adatgyűjtés, a kifejezetten a bűncselekmények sértettjére vonatkozó vizsgálatok, illetve a viktimológiai szempontok más kutatásokban történő érvényesítése révén, a viktimológia tudománya tovább fejlődjék, illetve a sértettek jogai és érdekei érvényesüljenek a gyakorlatban.

A feladat európai és országos szinten sem csekély. Számos felmérésből kiderül, hogy jelenleg a bűncselekmény áldozatainak igénye és a tényleges támogatás között lényeges különbség van. Ennek alapján, további erőfeszítéseket kell tenni az áldozatsegítés elérése és kiszélesítése érdekében, egész Európában.

6. Az Európai Áldozatsegítő Szervezet felhívása

Az EU rendkívüli erőfeszítéseket tett a sértettek jogainak védelmére és érvényesítésére, ez a prioritások között szerepelt a Tamperei Programban. Az ezt követő, a Hágai programban (2004-2009) azonban már nem volt ennyire a figyelem középpontjában. A Victim Support Europe ezért minden erejével azon fáradozik, hogy a következő öt évben, a 2009.-2014. évi Uniós programban, a korábbi prioritásokhoz hasonló hangsúlyokat kapjanak ezek a kérdések. Ennek érdekében került megszövegezésre a „Manifesto for Europe”⁶⁴ című dokumentum, amely szorgalmazza, hogy az Unió:

- a következő ötéves programjába, annak egyik prioritásaként, illessze be az áldozatvédelem és az áldozatok jogainak biztosítását
- biztosítsa az Európa Tanácsnak a bűncselekmény áldozatainak segítéséről szóló 2006. évi 8. sz. ajánlása, valamint az EU 2001. évi, a sértett büntető eljárási jogállásáról szóló kerethatározatának a végrehajtását;
- hozzon létre áldozatsegítő szervezetet minden Uniós tagállamban;
- a VSE számára strukturális alapot biztosítson, annak érdekében, hogy az EU-n belül működő áldozatsegítő szervezetek számára, minőségi

⁶⁴ A dokumentum szövegét lásd: <http://www.victimsupporteurope.eu/about/statements/>

standardokat és legjobb gyakorlatokat dolgozhasson ki;

- biztosítson támogatást a tagállamok áldozatsegítő szervezeteinek;
- biztosítsa a bűncselekmény áldozatainak kompenzálásáról szóló 2004. évi 80 EC direktívának a tagállamokban történő teljes és megfelelő implementálását;
- végül pedig, támogassa a viktimológián belül, a „European Centre of Excellence” megalapítását. (Ez a Központ, professzionális viktimológiai kutatásokat folytatna a tagállamok érdeklődésének megfelelő témákban.)

7. Az EU fellépése a szervezett bűnözés és az emberkereskedelem ellen

7.1.

A szervezett bűnözés és az emberkereskedelem kérdéseire, e rendkívül súlyos bűncselekmények elleni határozott fellépésre, valamint az áldozattá válás megelőzésére, az EU-ban fokozott figyelem irányul. Igen nagy jelentőségű például, hogy az EU Alapjogi Kartája kifejezetten szól az emberkereskedelem tilalmáról, s emellett külön szól a rabszolgaság, szolgaságban tartás tilalmáról, valamint a kényszermunkára, illetve kötelező munkára ítélestről.

Az EU büntetőpolitikájában is igen nagy súlyt helyeznek az ezzel kapcsolatos kérdésekre, így a szervezett bűnözés elleni küzdelemre, a nemzetközi bűnügyi együttműködés különböző formáira, valamint az elkobzás jogintézményének fokozott alkalmazására. A tamperei rendkívüli ülésen az EU kifejezte azon elhatározását, hogy - különösen az emberkereskedelemben, illetve a migránsok gazdasági kizsákmányolásában részt vevőkkel szembeni intézkedésekkel - keletkezésének gyökereinél számolja fel az illegális bevándorlást. Arra szólította fel a tagállamokat, hogy erőfeszítéseiket az áldozatok jogainak megvédése mellett a bűnügyi hálózatok felderítésére és felszámolására összpontosítsák.

Az emberkereskedelemmel kapcsolatos dokumentumok⁶⁵ közül kiemelés érdemel többek között „Az emberkereskedelem elleni küzdelemről” szóló kerethatározat, valamint „Az Interneten megjelenő gyermek-pornográfia elleni küzdelemről,” és „A gyermekek szexuális

⁶⁵ Részletesen lásd: Nemzetközi emberkereskedelem (szerk. Fehér Lenke) MTA Közlemények., 2008. No.22. p. 1- 266 .

kizsákmányolása és a gyermekpornográfia elleni küzdelemről” szóló kerethatározat.

Az emberkereskedelem megelőzése, az ellene folytatott küzdelem hatékonysága érdekében, világszerte intenzív kutatások folynak. E kutatások rendkívüli fontosságára és aktuális jellegére több, jelentős nemzetközi szervezet és dokumentum is felhívta a figyelmet.

A Tanácsnak az együttes fellépéséről szóló dokumentuma hangsúlyozza, hogy az emberkereskedelem és a gyermekek szexuális kizsákmányolása, az alapvető emberi jogok, különösen pedig, az emberi méltóság súlyos megsértésének minősül. Az emberkereskedelem és a gyermekek szexuális kizsákmányolásának problémáit multidiszciplináris alapon kell megközelíteni. Az ilyen típusú bűnözés sértettjeinek, nevezetesen a gyermekeknek a különösen kiszolgáltatott helyzetét feltétlenül figyelembe kell venni és ellene a tagállamoknak, összehangolt intézkedésekkel fel kell lépni.

Az idézett dokumentum leszögezi, hogy az együttes fellépésben használt kifejezések egyetlen konkrét jogrendszerre vagy nemzeti jogra sem vonatkoznak, s azokat inkább a tagállamok jogrendszereivel összhangban kell értelmezni. Megállapítja, hogy ennek az együttes fellépésnek a rendelkezései nem érintik a tagállamoknak a rájuk irányadó egyezményekből, így az emberkereskedelem és mások prostitúciója kihasználásának elnyomásáról szóló, 1950. évi ENSZ-egyezményből fakadó kötelezettségeit, vagy a tagállamok jogát olyan intézkedések meghozatalára, amelyek tovább fokozzák a gyermekeknek védelmét vagy az emberkereskedelem elleni küzdelmet.

A Tanács 2004. évi kerethatározata a gyermekek szexuális kizsákmányolása és a gyermekpornográfia elleni küzdelemről, kiemeli: „A gyermekek szexuális kizsákmányolása és a gyermekpornográfia az emberi jogoknak és a gyermek harmonikus neveléshez és fejlődéshez való alapvető jogának súlyos megsértése.” „A gyermekpornográfia a gyermekek szexuális kizsákmányolásának különösen súlyos formájaként az új technológiák és az Internet használata révén egyre növekvő méreteket ölt és egyre terjed.”

7.2.

Az EU és 15 tagállama 2000. december 15.-én aláírta az Egyesült Nemzetek keretében, Palermóban, 2000. december 14-én létrejött, a nemzetközi

szervezett bűnözés elleni Egyezménynek az emberkereskedelem, különösen a nők és gyermekek kereskedelme megelőzéséről, visszaszorításáról és büntetéséről szóló, valamint a migránsok szárazföldön, légi úton és tengeren történő csempészete elleni fellépésről szóló Jegyzőkönyvét.

A Jegyzőkönyv felhívja a Részes Államokat, hogy gondoskodjanak az emberkereskedelem áldozatának támogatásáról és védelméről, s ennek keretében, a lehető legnagyobb mértékben biztosítsák az áldozat magánéletének és személyazonosságának a védelmét. A védő és támogató jellegű rendelkezések alkalmazása során, figyelembe kell venni az emberkereskedelem áldozatainak korát, nemét és sajátos szükségleteit, különösen a gyermekek sajátos szükségleteit, beleértve a megfelelő elszállásolást, oktatást és gondozást. Törekedni kell az áldozatok fizikai biztonságának az elérésére és megfelelő intézkedéseket kell foganatosítani az áldozat fizikai, pszichológiai és társadalmi felépülésének a biztosítása érdekében. A Részes Államok gondoskodnak arról, hogy jogrendszerük alapján, az emberkereskedelem áldozatának lehetősége nyíljon arra, hogy az elszenvedett károkért kártalanításban részesüljön.

7.3.

Az Európai Unió 2002. évi, az emberkereskedelem elleni küzdelemről szóló kerethatározatának (3) pontja hangsúlyozza, hogy az emberkereskedelem súlyosan sérti az alapvető emberi jogokat és az emberi méltóságot. E cselekmény könyörtelen gyakorlathoz, így a kiszolgáltatott személyek elleni visszaéléshez, e személyek félrevezetéséhez, valamint erőszak, fenyegetés, adósszolgaság és kényszerítés alkalmazásához vezet. Rámutat arra is, hogy a gyermekek kiszolgáltatottabbak, ezért nagyobb a veszélye annak, hogy az emberkereskedelem áldozataivá válnak.

A kerethatározat felhívja a tagállamokat, hogy olyan hatékony, arányos, visszatartó erejű szankcióval büntessék az emberkereskedelmet. Rendkívül fontos az a rendelkezése, amely szerint biztosítani kell a jogi személyek felelősségre vonását is, az ilyen jellegű bűncselekményekért, s az alkalmazandó szankciókat is felsorolja.

Az áldozat védelme érdekében gondoskodni kell arról, hogy a sértett feljelentésére, illetve a magánindítványra ne legyen szükség az emberkereskedelem nyomozásához, a büntetőeljárás megindításához, illetve lefolytatásához. A gyermek a különösen kiszolgáltatott sértettek közé

tartozik, ezért mind számára, mind pedig a családja számára megfelelő támogatást kell biztosítani. A kerethatározat meghatározza a különösen kiszolgáltatott helyzet fogalmát. (A sértett akkor tekinthető különösen kiszolgáltatott helyzetben lévőnek, ha az elkövetéskor az irányadó nemzeti jog szerint még nem érte el legalább a nemi értelemben vett nagykorúságot, valamint, ha a bűncselekményt mások prostitúciójának kizsákmányolása vagy a szexuális kizsákmányolás egyéb formáinak céljából követték el, beleértve a pornográfiát is). Nem részletezi viszont a kizsákmányolás fogalmát, s nehézséget okoz a gyakorlatban a kötelező vagy kényszermunka, kényszerszolgáltatás, a szolgaság, a szolgasághoz hasonló gyakorlat fogalmának a rossz körülmények között, szociálisan és gazdaságilag kizsákmányolt formáitól való elhatárolása is.

Említést érdemel, hogy az Európai Bizottság 2006-ban jelentést készített a Tanácsnak és az Európai Parlamentnek a kerethatározat végrehajtásáról. A jelentés többek között megállapítja, hogy bár a kerethatározat implementálása az EU tagállamaiban megtörtént, a definíció bizonyos elemeit illetően, mégis számottevő különbségek vannak. Mindössze néhány ország vette át teljes pontossággal az emberkereskedelem definícióját, így nem minden ország szabályozása tükrözi a kerethatározat azon elemét, hogy az emberkereskedelem esetében a sértett beleegyezése irreleváns, ha az elkövetők pl. kényszerrel, erőszakot, vagy fenyegetést alkalmaznak.

7.4.

Az utóbbi évek kiemelkedő eseményei közé tartozik, hogy az Európa Tanács égisze alatt elkezdődött folyamat eredményeként, megszületett az emberkereskedelemtől szóló európai egyezmény. Lényeges momentum, hogy az emberkereskedelemtől szóló ENSZ Egyezmény Jegyzőkönyvében szereplő fogalmát érintetlenül hagyva, átemelte azt az európai egyezmény szövegébe. Az Európai Egyezmény legfontosabb céljai között szerepel, hogy

- megelőzze az emberkereskedelmet és fellepje ellene, a nemek közötti esélyegyenlőség szempontjainak a figyelembe vételével is,
- védje az emberkereskedelem sértettjének emberi jogait, a sértett védelmére és segítésére alkalmas kereteket hozzon létre, szintén figyelembe véve a nemek közötti esélyegyenlőséget és biztosítsa a hatékony nyomozást és bűnüldözést,
- ösztönözze az emberkereskedelem elleni nemzetközi kooperációt.

A megelőzés, a sértett védelme és segítése, valamint az államok közötti kooperáció szerepel a szervezett bűnözésről szóló, ENSZ Egyezményt kiegészítő, emberkereskedelemre vonatkozó jegyzőkönyvben is. Az Európai Egyezmény ezt egészíti ki a nemek közötti esélyegyenlőség fontos szempontjaival, valamint a sértett emberi jogainak védelme, a sértett védelmére és segítésére alkalmas keretek létrehozása és garanciái szempontjából. Emellett a hatékony bűnüldözés és igazságszolgáltatás megvalósítását is célul tűzi ki.

Az emberkereskedelem elleni nemzetközi fellépés jelentős, sőt kiemelt szerepét az Európai Unió felismerte és számos lépést tesz e súlyos, emberi jogokat sértő bűncselekmény visszaszorítására. A Hágai Programnak a 2005-től számított, 5 évre megállapított tíz prioritása között a szervezett bűnözés keretében, célkitűzés az emberkereskedelem megelőzése és az ellene folytatott harc is. Az emberkereskedelemre vonatkozó törvényhozás felülvizsgálata illetve továbbfejlesztése is rendkívül fontos, annak érdekében, hogy pl. a kooperáció, az uniós koordináció és az EUROPOL bevonása is könnyebbé váljék.⁶⁶

7.5.

Az EU soros elnökségét ellátó országok programjában is találkozhatunk az emberkereskedelem elleni küzdelem célkitűzésével.⁶⁷ Így pl. a francia, cseh és svéd elnökség közös programja a prioritások sorában tartalmazza többek között a szervezett bűnözés és a terrorizmus elleni fellépést, valamint a bűncselekmény sértettje eljárási jogainak az erősítését.

A 2009.-ben elfogadott Stockholmi Program prioritásként kezeli a határokon átnyúló bűnözés, így az emberkereskedelem elleni fellépést az EU-ban.

2011. január 1. és június 30. között Magyarország látja el az Európai Unió Tanácsa soros elnökségét, szoros együttműködésben az elnökségi trió másik két tagjával, a megelőző két elnökséget adó Spanyolországgal és Belgiummal. A magam részéről bízom abban, hogy a sértettek jogainak érvényesítése, az áldozatvédelem és áldozatsegítés, így különösen az emberkereskedelem áldozatának védelme és segítése, az emberkereskedelem

⁶⁶ Communication from the Commission to the Council and the European Parliament - The Hague Programme: Ten priorities for the next five years The Partnership for European renewal in the field of Freedom, Security and Justice /* COM/2005/0184 final */

⁶⁷ Council of the European Union, 11249/8

elleni küzdelem az általunk összeállított programban is kiemelt szerepet fog kapni.

KÖZGYÜLÉSI JEGYZŐKÖNYV ÉS AZ
IGAZGATÓ TANÁCS HATÁROZATAI